

valok. Maire Riipinen

Paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen hedelmällinen jännitekenttä voi tuottaa Hellmanin (1989) mukaan aivan uudenlaisia julkisuusmuotoja.

Kuusi kommenttia Van Poeckelle

Viime numerossamme julkaistu belgialaisen Luc Van Poecken artikkeli Uutisen tekemisen myytit ja riitit herätti jo toimituksen kokouksissa sen verran vilkasta keskustelua, että päätimme jatkaa ja laajentaa debattia edelleen.

Postitimme käännöksiä sellaisille ihmisille, joiden kuvittelimme reagoivan Van Poecken kehitelmiin. Niin kävikin.

Jotakin aiheen kiinnostavuudesta – vai pitäisikö sanoa maalitaulun herkkyydestä – kertoo se, että yhtä lukuunottamatta kaikki mukaan pyytämämme vastasivat. Kuten kommenteista käy ilmi, Van Poecken kehitelmä tarjoaa materiaalia varsin kriittisillekin huomioille.

Lisättäköön vielä, että Van Poecken artikkeli julkaistiin englanninkielisenä Communications-lehden numerossa 1/88.

Toim.siht.

Irma Kaarina Halonen Suu auki ja ole ruma

Ajattelemattomuuttani lupasin kommentoida Luc Van Poecken artikkelia Tiedotustutkimukseen ja kuvittelin ajan riittävän perusteellisen katsauksen tekemiseen. Olisin tarkastellut naistutkimuksen nykyisiä ongelmanasetteluja suhteessa Poecken esittämiin diskurssimuotoihin. Tähän en kuitenkaan kyennyt, vaan joudun kuittaamaan vaativan tehtäväni reunahuomion tapaisilla pohdintoilla naisen ja uutisen suhteesta.

Nämä ajatukset esitin Viestimet, naisten maailma ja todellisuus -seminaarissa Kungälvissä 26.4.1989 ja niistä keskusteltiin myös työryhmissä. Kirjoitus on siis tahallisen poleeminen.

Luc Van Poecken artikkelista ei lopulta jäänyt kovinkaan paljon 'käteen' – 'so what?'-kysymys askarruttaa sen jälkeen kun on kahlanut lavean johdannonomaisen pyörittelyn läpi. Sama vaikeus on naista ja uutista koskevassa tutkimuksessanikin edessä. Siksi muotoillen katsaukseni loppuun joitakin ehdotuksia siitä, mihin uutiskäytännössä voisi naisnäkökulmasta pyrkiä.

Lähdeviittaukset on jätetty pois, mutta asiasta kiinnostuneen on varmasti antoisaa tutustua esimerkiksi Carole Patemanin artikkeliin "Feminist Critiques of the Public/Private Dichotomy" teoksessa Benn, S.I. – Gaus, G.F.: Public and Private in Social Life, Croom

Helm, Beckenham 1983.

Naisten ja uutisten suhde: kuinka tästä eteenpäin?

Länsimaisen uutiskäytännön historiallinen kehitys liittyy kiinteästi yhteiskunnalliseen kehitykseen ja erityisesti tuotantoinstituution – elinkeinoelämän – tarpeisiin. Alunperin uutisilla oli konkreettinen merkitys: kauppiaat saivat niistä tietoa kaukaisista oloista ja kaupparetkien mahdollisuuksista. Oli tärkeää, että uutiset olivat suhteellisen todenmukaisia, jotta niillä olisi ollut merkitystä. Uutisten ja todellisuuden suhde ymmärrettiin korrespondenssina, vastaavuutena.

Uutisintituution kehittyessä syntyy erityinen uutisjournalismi, jolla alkaa olla omat sisäiset lainmukaisuutensa. Uutistoiminta ei ole enää samalla tavoin elimellinen osa yhteiskunnallista elämää kuin ennen. Uutistoimistot syntyvät, lehdistö kaupallistuu, uutistomittajat ammatillistuvat. Enää ei ole päivääkään ilman uutisia.

Merkittävää tässä kehityksessä on, että uutisten ja kansalaisten etäisyys kasvaa: uutiset tulevat yhä kauempaa, yhä nopeammin ja yhä harvemmin ne käsittelevät ihmisille läheisiä asioita. Samalla kuitenkin – paradoksaalisesti – käsitys uutisten ja todellisuuden korrespondenssista säilyy ja jopa vahvistuu. Kun yhteiskuntaelämä monimutkaistuu, alkaa näyttää siltä, että uutinen on ainoa keino yhteiskuntaan orientoitumiseksi. Päivittäisestä uutisten seuraamisesta tulee modernille ihmiselle rituaali, jonka avulla hän vakuuttuu pysymisestään 'ajan hermolla'.

Uutisissa tapahtuu myös sisällöllistä eriytymistä: selvimmin tämä näkyy jakona nk. koviin ja pehmeisiin uutisiin. 'Kovien' uutisten statuksena on ehdoton objektiivisuus ja etäisyys. 'Pehmeät' uutiset ovat subjektiivisem-

min rakennettuja, ne näyttävät kertovan ihmisille läheisistä arkipäivän asioista.

Tämä sisällöllinen eriytyminen voidaan selittää koko länsimaisen ihmiskuvan dualistisuudesta (kaksijakoisuudesta) käsin. Naistutkimuksessa voidaan esimerkiksi puhua jaosta julkiseen (miehiseen) ja yksityiseen (naisiseen) sfääriin. Samanlainen jako esiintyy myös länsimaisen tieteen traditiossa esim. objektiivisen ja subjektiivisen vastakohtaisuutena.

Jo tästä lähtökohdasta voidaan naisten ja uutisten suhde nähdä ongelmalliseksi. Historiallisesti naisten toimintakyvyt (kompetenssit) ovat kehittyneet yksityisen alueella. Naiseen on myös kautta aikojen liitetty subjektiivisen alueen ominaisuuksia: emotionaalisuus, partikulaarisuus jne. Miesten on katsottu edustavan universaaliutta ja objektiivisuutta. Miesten toimintakyvyt kohdistuvat enemmän julkisen kuin yksityisen alueelle.

Jos nyt uutistoiminnan ihanteena on julkisuus ja objektiivisuus, tämä ihanne rajaa jo määritelmällisesti keskeiset naisten elämänalueet pois. Yksityisestä ja subjektiivisesta ei tule 'kovia' uutisia. Naisten elämänpiirin asiat ja naisten kokemukset kuuluvat journalistisen diskurssin (mestaridiskurssi) reuna-alueelle, marginaaliin. Naisesta kertova uutinen on useimmiten 'pehmeä' uutinen.

Länsimainen uutisjournalismi rajaa naisen pois jo rakenteellisesti.

Tällä hetkellä kuitenkin journalismissa on havaittavissa tietty käymistila. Journalistit ovat huomanneet olevansa markkinavoimien heiteltävää kauppatavaraa. Heidän oma integriteettinsä ja vapautensa on uhattuna. Julkisuudesta on tullut yhä enemmän länsisaksalaisten tutkijoiden Oskar Negtin ja Alexander Klugen tarkoittamaa *tuotantojulkisuutta*, joka käsittää mainonnan ja kulutuksen ja erilaisen tiedotustoiminnan laajat alueet. Tuotantojul-

kisuus vetoaa yhä enemmän ihmisten *aistimellisuuteen*, tunteisiin ja läheisyyteen. Klassisen julkisuuden etäistäminen ei näytä enää myyvän. Uutisiinkin alkaa tulla enemmän viihteellisiä, 'pehmeitä' elementtejä.

Käytännön journalismissa tämä näkyy sisäisten ristiriitojen kasvuna sekä uutistoimittuksissa että uutisteksteissä. (Esim. Helsingin Sanomien uutinen Jumalan teatterin esiintymisestä Oulun teatteripäivillä.) Länsimaisen laatulehden lukijakunta pienenee ja iltapäivälehtien levikit kasvavat.

Iltapäivälehdissä nainen ei enää ole kummajainen. Niiden lukeminen sijoittuu työn ja vapaa-ajan taitteeseen – etäisyys yksityisen ja julkisen välillä supistuu ja nainen kytkee nämä sfäärit helposti läsnäololleen. 'Keskiäkeaman tytöstä' siirrytään sulavasti naispuolisten popartistien ja naisnäyttelijöiden haastatteluihin. Myös nk. kovat uutiset joutuvat pehmentämään ilmettään. Television uutisankkureiksi valitaan naisia ja uutisia kevennetään 'tavallisten' ihmisten kommentailla ja pikku sattumuksilla elävästä elämästä. Etäisyyttä pyritään kuromaan umpeen.

Naisten kannalta keskeiseksi kysymykseksi tulee, *millä ehdoilla* naiset tulevat mukaan tähän tuotantojulkisuuteen? Tällä hetkellä näyttää siltä, että nainenkin pääsee uutiseksi jopa oman alueensa asiantuntijana. Mutta tämä tapahtuu vain, *jos hän ei ole liian vanha, liian ruma, liian äänekäs, liian feministinen*. Eli: jos hän ei esiintymisellään uhkaa miehisää valtarakenteita. Poikkeukset sallitaan, mutta kontrolloidusti.

Tilanne ei siis näytä tälläkään hetkellä kovin valoisalta. Julkisuuteen pääsy tapahtuu liian usein objektina, miesten määrittelemillä ehdoilla. Jos ei muutoin, niin ainakin sitä kautta että miehillä on taloudellinen määräysvalta. Kysymys vaihtoehtoisen julkisuuden mahdollisuudesta nk. normaalijournalismin

(mestaridiskurssin) sisällä on yhä tärkeämpi.

• • •

Millaisia naisten uutiset sitten oikein olisivat? Miten naiset luovat suhteensa todellisuuteen? Tässäkin voi lähteä historiallisesta näkökulmasta. Me tiedämme vielä vähän naisten *epävirallisista kommunikaatiomuodoista* – miten ihmeessä naiset ovat olleet selvillä maailman asioista kautta aikojen?

Jonkinlaisia arvauksia voisi tehdä. Todennäköisesti naisten suhde julkisuuteen on historiallisesti välittynyt perhepiirin miesten kautta. Naisten alistettu asema luo naisille myös tarkkailijan aseman. 'Näkymättöminä' he ovat voineet tehdä teräviä huomioita valtanpitäjistä (siivoojat, kokit, kotiapulaiset, kahvinkaatajat, tarjoilijat, prostituoidut jne.). Näin he ovat päässeet näkemään myös julkisuuden kääntöpuolen. Kun he samalla ovat eläneet omaa naisten arkitodellisuuttaan, heidän tietoisuutensa on muodostunut alistettujen kaksoistietoisuudeksi. Huomioiden kaikinpuolisuus, terävyys (tästäkö juontuu sanonta naisten 'terävästä kielestä') antaa naisille valtaa. Miksi he eivät sitten käytä sitä?

Terävänäköisyyttä ja -kielisyyttä vastassa ovat yhteiskunnan kovat rakenteet, patriarkaaliset instituutiot, jotka oikeuttavat valtansa 'yhteiskunnan hyvän' nimissä ja sulkevat naisten suut. Naisten pyrkimykset valtaan leimataan naurettaviksi (rautarouva Thatcher jne.) ja vallasta kiinnostuneet naiset epänaisselliseksi. Naiset ovat huomanneet, että elämä on helpompaa mykkänä tarkkailijana.

Tämä ei ole voinut olla myös aiheuttamatta tyytymättömyyttä naisten keskuudessa. Tukahduttaminen julkisuudessa on kompensoitu ompeluseuroilla, naisten yhdistyksillä, erilaisilla solidaarisuus- ja hoivatöillä. Historiallisesti niiden merkitys on ollut yhteiskunnan kehityksessä suurempi kuin ehkä osaamme ajatellakaan. Se on ollut vallattomien valtaa.

Miksi näistä naisten epävirallisista kommunikaatiomuodoista ei sitten ole syntynyt kriittistä vastajulkisuutta? Niiden 'luonnollinen' jatke näkyy tietyllä journalismin alueella: naisten lehdissä ja viihdelukemistoissa. Naisten *piha* säilyy privaattiin kuuluvine toimintoineen, mutta sieltä ei murtauduta vallan käytön lähteille.

Kriittisen vastajulkisuuden syntymiselle voidaan löytää moniakin esteitä. Edellä mainitsin rakenteelliset esteet – sen lisäksi jokainen tietää, miten vähäinen arvostus naisten yhteiskunnallisella toiminnalla on ollut. Eikä tämä vähättely lähde pelkästään miehistä. Myös naiset itse väheksyvät toisiaan. Naisjournalistit eivät välttämättä halua kehittää naisjournalistista diskurssia, sillä he eivät arvosta itseään naisina, vaan sen mukaan, miten miehet arvostavat heitä. Kuinka voi hankkia arvostusta sellaisille asioille, joita ei itsekään arvosta?

Jälleen tuohon konkreettiseen kysymykseen: millaisia olisivat uutiset, jotka lähtisivät naisten ehdoista? Millaisia ehtoja naiset voisivat *naisina* – yhteiskunnallisena sukupuolena – asettaa uutisille?

(En ota nyt kantaa siihen, ovatko uutiset instituutiona ylipäänsä tärkeitä. Voihan näet olla, ettei naisten kannalta ole edes edullista pyrkiä uutisjulkisuuteen.)

Merkitsisikö naisnäkökulman tuominen uutisiin subjektiivisuutta, emotionaalisuutta, epäloogisuutta jne? Merkitsisikö se uudenlaisten kielen ja koodiston luomista? Merkitsisikö se miesten syrjäytymistä?

Otan avukseni uuden käsitteen: *naisehtoinen uutinen*. Tällainen uutinen voisi rakentua esimerkiksi seuraavasti:

- se tunkeutuisi sellaisille alueille, joilla nainen on ollut vaiennettu (naisnäkökulma talouteen, politiikkaan, valtaan, kontrolli-instituutioihin jne.)
- se nostaisi esiin naisten omat kokemukset naisten itse tulkittamina
- siinä nainen ei ole objekti eikä uhri
- siinä nainen ei tule julkisuuteen miehen (miesten) kautta vaan oman toimintansa kautta
- se kertoisi naisten toiminnasta naisen aseman parantamiseksi
- sen kieli muuttaisi patriarkaalisin symboliikan – seksistisiä ilmauksia ei käytetä
- se rohkaisisi naisia toimimaan ja kehittämään kompetensseja uusilla yhteiskunnallisen elämän alueilla
- tällainen uutistoiminta organisoituisi eri tavoin kuin tähän asti: pienemmissä ja ihmisiä lähempänä olevissa ryhmissä
- uutiskriteerien ja uutisarvon käsitteet pitäisi määritellä uudelleen naisnäkökulmasta (mikä on tärkeää, mikä ei)
- se voisi muodostaa vastakritiikin vallitsevalle uutiskäytännölle.

Nämä tavoitteet voivat vaikuttaa utopistisilta, mutta kritiikki ilman päämääriä jää aina liian abstraktiksi. Päämäärät voivat muuttua ja muotoutua uudelleen uusien käytäntöjen myötä – ja niiden pitääkin muuttua yhä paremmiksi ja motivoivammiksi. 'Suu kiinni ja ole kaunis' -strategia ei päde julkisuudessa, kuten ei muillakaan elämän alueilla.

Kauko Pietilä

Voiko yhteiskunnallista laitosta arvostella psykologisesti?

Tehtävä tuntuu nyt kovin vaikealta – houkuttelee myöntää, että "analyysi..., kasvatus ja hallitseminen ovat mahdottomia ammatteja" (Van Poecke 1989, 12). Asemani perusteella lienen kuitenkin Mestari: alun perin kastrotu, mikä teki minusta "haluavan olennon (\$)" (ei muuten ole turhaan tunnetun valuutan merkinä \$!); kuitenkin kastraatiosta palkittu symbolisessa järjestyksessä – siinä kulttuurissa ja yhteiskunnassa johon olen joutunut – identiteetillä: nimi Kauko Pietilä, asema tutkija Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksessa, ei opetusvelvollisuutta, siis S₁; kaiken kaikkiaan niin ollen S₁/\$ = Mestari eli haluava olento institutionaalisen järjestyksen verkossa. Toteutan haluni seuraavassa Mestaridiskurssissa auteur'ina eli extra ordinariuksena.

Sivuutan Lacanin ja Van Poecken lacanilaiset psykoerittelyt ja persoonallisuustarkastelut ja lähdän suoraan Van Poecken journalistien diskurssien typologiasta, jonka hän rakentaa *etäisyyden* eli *välimatkan* käsitteestä. Van Poecke näet tutkii – nimenomaisesti ilmoittaa tutkivansa – sitä, "missä määrin journalistit pitävät yllä etäisyyttä suhteessa itseensä, tosiasioihin ja yleisöihin erilaisissa tavoissa välittää uutisia" (Van Poecke, 5). Etäisyys

on se fundamentti, jonka varaan kaikki journalismin kannalta olennainen rakennetaan. Etäisyys – ja vielä kerran: *journalistin etäisyys tai välimatka itseensä, tosiasioihin ja yleisöihin* – jaetaan kahteen komponenttiin: on kysymys kohteen *lähestymisestä* ja *välttämisestä*, samassa mielessä kuin freudilaisesti suuntautuneessa kokeellisessa psykologiassa:

"Otaksukaamme, että on suora, kapea käytävä, jossa koe-eläin, rotta (sopuli; journalisti), mahtuu hyvin juoksemaan. Tämän käytävän toisessa päässä on ruokakuppi, josta rotalle voidaan antaa ruokaa. On myös järjestetty siten, että rotalle voidaan samassa paikassa antaa halutun suuruinen sähköisku. Nimitämme ... tätä paikkaa kohteeksi. Kun rotta asetetaan käytävään tietylle kohdalle, se voi joko lähestyä tai välttää sitä; se voi myös ensin lähestyä ja sitten pysähtyä. Rotan käyttäytyminen riippuu useanlaisista tekijöistä, ainakin siitä, millaisia kokemuksia sillä on kohteesta." (Nummenmaa, Takala & von Wright 1963, 65. Lähestymis/välttämiskonfliktin teoriasta lähemmin ks. esim. Miller 1959, 205-206.)

Samalla tavalla Van Poecke rakentaa tutkimansa etäisyyden kahdesta osasta, lähestymisestä ja välttämisestä. – Sekä pyrkimys lähestyä että pyrkimys välttää voi olla toisesta tekijästä riippumatta heikko tai vahva. Semioottisen neliön asemesta eri kombinaatiot voidaan esittää yksinkertaisesti myös nelikenttänä:

	PYRKIMYS LÄHESTYÄ heikko (ei-lähestyminen)	voimakas (lähestyminen)
PYRKIMYS VÄLTÄÄ voimakas (välttäminen) heikko (ei-välttäminen)	Mestaridiskurssi, etäisyys suuri Yliopistodiskurssi, etäisyys keskimääräinen	Analyyttinen diskurssi, etäisyys keskimääräinen Hysteerikon diskurssi, etäisyys vähäinen